

Papírborítás 1994

A *Papírborítás* időrendben először is a szegedi *czóbel minka* társaság szervezésében, Mórrott létrehozott felolvasó tábort takarja, mely 1994. július 28-a és 31-e között történt meg első alkalommal. A második – tehát immár legitim – *Papírborítás* alatt szerencsém volt találkozni az Odorics/Odorics/Odorics szerzőtriász döntő többségével. Egy trikót viseltek. A pólóingen az egy évvel korábban megtartott performanszuk írásos változata szerepelt, illetve csak egy része, ugyanis nyilvánvaló terjedelmi korlátot jelentett, hogy az anyag már derékmagasságban véget ért. De mégha klepetusban vagy menyasszonyi fátyolban („Akarják-e Önök, kedves hallgatóság, az itt jelenlévő igazságot nőül venni?” p. 32) jártak volna is a szerzők, sem hinném, hogy a szöveg egésze kifért volna rá. Kérdés, hogy van-e olyan mórning, melyre az akkor/ott felolvasott-performált szövegeket rá tudjuk vasalni. Bele lehet-e ezeket a szövegeket döngölni az anyagba?

Mindenesetre van egy könyv. Segítő kezek lenyúzták az üdülők móri bőrét, mórningjükből bőrlapokat vágtak ki, majd az egészet becsomagolták puha papírborításba. A deKON-csoport Irodalomelméleti és Interpretációs Sorozatának harmadik darabjaként jelent meg a tábor elnevezésével megegyező című kötet (Ictus, JATE Irodalomelméleti Csoport, Szeged, 1995). A tábor három napját három cím szervezte, melyeket a könyv fülszövegében is megtalálhatók, az elkészült szövegeket időben megelőző levél kísért. A napok címei sorrendben a következők voltak: – a betű, – szortír, – ki olvas. Írásom műfajánál fogva azt ígéri, hogy számot ad arról, mi a tábor és a könyv frigyének hozománya, hozadéka.

Már a címek rögtön elővillantják *czóbel minka* előrelátó ravaszságának kétélű és szándékoltan meztelen kardját, mely fölfelé mered a bármiről való beszélés csapdájából. Készíteti a felolvasókat, hogy egyrészt az irodalmi lapcsinálás anomáliáival foglalkozzanak egy magát „periódikus periodikának” valló táborban (ráadásul egy sorozatban is dokumentálják az elhangzottakat), másrészt ezek a fogalmak szemérmetlenül meghívják a posztstrukturalista irányzatok számtalan rögeszméjét. A „- betű” a poszt-szemiotikai megfontolások mellett rákérdez az inskripcióra, a „- szortír” az eldönthetlenség, a dekanonizálás és a pluralitás fogalmait implikálja, míg a „- ki olvas” befogadáselméleti és szubjektumelméleti megközelítésekre számíthat sok egyéb közt. Az eredmény mindezekről függetlenül is adódik: mivel a meredő kard mellett mindenki már úgyis torkig van, megragadja az ásó nyelét, és nekiáll.

E recenzió nem tehet mást, figyelmen kívül hagyja magukat az *élszóban* elhangzott előadásokat, bár ahhoz, hogy ez védhető legyen, előbb még kísérletet kell tennünk a korábban feltett kérdés megválaszolására, vagyis, hogy a könyv valóban fosztóképzője, dez-démona-e Mórának. Az érveket magából a könyvből próbáljuk meg kiolvasni. (*Haza fog beszélni...*)

A kérdés maga már tartalmaz előfeltevést, inherensen azt mondja, hogy a macho beszéd fejét elcsavarja az írásvégzet *alávaló* asszonya. Az írás és a beszéd hierarchiájának destruálása részét képezi Derrida a fonocentrizmus kritikáját is tartalmazó írásfordulatának. Ebben Derrida megfordítja a hang, illetve az inskripció fizikai gesztusainak hierarchiáját egy olyan pontosan nem definiált ősrítés-fogalom javára, melyben írásnak minősül minden olyan lehetőség is, amely általában inskripciót hozhat létre. Othello pipiskedve várja, hogy kiszívják a nyakát. Így a mórning esetében létrehozhatunk egy

láncot, amelyben fel kell tételeznünk egy „hangos” szöveget, mely papírra került, s melynek ontológiai státusza már mindig írás, melyet aztán felolvasnak („A fonocentrikus mondás hagyománya attól a pillanattól fölfüggesztődik, amint az éppen-mondott szöveg nem az éppen-mondás folyamatában konstruálódik.” p. 34), majd végül nyomtatnak, hogy újra olvasható, tehát (akár a Barthes-i értelemben is) írható legyen.

Azt kell hát mondjuk, e láncingen (vagyis eredeti analógiánk szerint a könyvben) lévő szöveghez nem található olyan szöveg, amelyhez képest emez ne lenne mindig már teljes, vagy másképp: „mozgás nem lehetséges, mivel a mozgó objektumnak mindig el kell jutnia a hátra lévő távolság feléig, mielőtt célba érne.” (p. 18) Akhilleusz, ahogy nem érheti utol a teknőst, úgy nem indulhatott el soha sem – tehát vagy nincs se vége, se hossza móringünknek, vagy e szöveg maga a szöveg. Aki le tud mondani a koncertek, a móri borok és a kellemeset a hasznossal összekötő aktív pihenés örömeiről, az biztosan vegye kezébe a kiadványt, semmiről nem marad le.

E kitérő után térjünk hát vissza eredeti célunkhoz, becsljük fel a hozadékot, következzék a *tényleges* recenzió.

Hogy éljünk ürügyünkkel, mindjárt idéznék is a könyv első mondatát: „Őszintén bevallom, nem tudok teoretikusan, csak »összegubancolódtott szívizomhúrokkal« kötődni” témámhoz (p. 5). A vallomás nem az esemény és a könyv iránti személyes elfogódottságunknak köszönhető, hanem magának a *recenzió* szónak szól. A *censere* latin ige ugyanis annyit tesz: számba venni, felbecsülni, bírálni, míg a *re*-képző visszafelé sűti el a tövet: a recenzió ily módon bírálatellenességet, ellencenzúrát jelent. A recenzió mint értékelés pedig más nem, csak magasztalás, esetleg nekrológ lehet. Mivel azonban nem célunk ilyet írni, esetünkben az ellencenzúra azt a viszonyulást fogja jelenteni, mellyel a recenzens betűzi, szortírozza, kiolvassa a könyvet.

Volt már szó a fejezetcímek természetéről. Ezek generáltak egyrészt teoretikus, (egyáltalán nem) határozott elméleti pozíciók mentén alakuló szövegeket (Müllner András, Gyimesi Tímea, Arató Ferenc, Kovács Sándor s. k., Hárs Endre, Kiss Attila), „irodalomszociológiai” és „irodalompolitikai” pragmatikus lapszerkesztői megnyilvánulásokat (Szilasi László és Takáts József), önreflexív illetve mórreflexív teoretikus gesztusokat (Odorics/Odorics/Odorics és Fogarasi György), a szépirodalom felé hajazó prózákat (Kovács Zoltán, Németh Gábor – Podmaniczky Szilárd és Szíjj Ferenc) és az általunk kijelölt négy markáns csoportban el nem helyezhető, azokat részben átfedő írásokat (Mekis Péter, Mekis D. János, Erdélyi Dániel és Neményi Zsolt szövegei).

A szerzők gyanúsán elnagyolt (négy szép kerek, meg egy csúnyácska szögletes) csoportosítása mellett/ellenére a kötet olvasható több szerző egyetlen munkájaként. Kódként használva a könyv egyik idézett mondatát: „magyarul nem tudom (és ez maga az apokalipszis), hogy létezik-e irreleváns kontextus”, valamint a primer és szekunder szövegek hierarchiájának a könyvben is követhető szubverzióját, a Papírborítás című könyvet egyetlen, három fejezetből álló szövegnek tekintjük. Tulajdonképpen ez az utóbbi állítás nem hogy nem merész, de még csak nem is vakmerő. Valamennyi szöveg létrejöttében szerepe volt a (bár öltönyben, de talpig felfegyverezve) *kísérő* szöveg elolvasásával megszülető választási kényszer (melyik fejezet alá kerüljek?) keltette feszültségnek.

A Papírborítás 1994-et saját fülszövege lábjegyzeteként olvasva kimutatható egy nyelvi pillanat (linguistic moment). Ez a saját médiumára rákérdező szövegrész pedig Fogarasi György: Ki olvas az arany kulcs alatt, *Under the golden Key?* című tanulmánya, melynek bevezetője tartalmazza a fülszöveg destrualását. („A legaggasztóbb talán

az, hogy éppen afelől merülnek fel kétségek, hogy [a fülszövegben idézett Barthes-mondatt] tényleg csinálja-e, teszi-e, amit tesz, vagy csak úgy tesz, mintha tenné, s közben már valami merőben más dolgon ügyködik [...] Végül is ki ez a levélíró? Ki olvassa Barthes-ot? És az illető olvassa-e [és ha igen, hogyan?] a levelet, amit ír?" p. 120) A „leleplező” aktus reflektál magára a szándéokra, megkérdőjelezi azt, és ily módon válik a szöveg *mis en abym-jává*, azzá az archimedeszi ponttá, melyből, ha ki-nem is, de felforgatni mindenképp lehetséges a korpusz egészét. A test, a szervek, a sejtek, a molekulák struktúrája összekuszálódik, a tanulmányok, lapok, sorok, betűk nem szortírozhatók (mindig már szortírozottak), a (címeik felvetette) problematika nem elvárásaink (irányzat, címkék, terminusok) szerint adja már magát, megszűnik *problematikának* lenni. Innen nézve a beharangozó levél presszuppozíciók életteret adó gyűjtőhelyévé, *közhelyévé* válik, s mint ilyen törlésjel alá kerül: s bár a levélíró Kronosz szövege nélkül nem született volna meg az egész olümposzi társaság, de a háládatlanok úgy intézik, hogy „a hermeneutikus gesztust egy dekonstruktív gesztus” zárójelezzék. (p. 59). Kronosz mint idő s mint falosz törlődik. Igen ám, „[a] dekonstruktív zárójelként”, tehát jelentéssel bíró gesztusként azonban csak egy újabb, immár hermeneutikus zárójel árnyékából ismerhetjük föl, ez utóbbit viszont szükségszerűen zárójelezi egy újabb dekonstruktív gesztus...” (ibid.)

A Barthes-idezetet értelmező és az értelmezést sürgető szöveget értelmező Fogarasi György szerint: „[n]emcsak az „elhatározástól” a „tettig” vezető nyílegyenes útvonal válik labirintussá, mesévé, megmosolyogva az intézményesítésről, aktualizálásról, sőt „folyóirat-szerkesztésről” mint szándékolt tetről alkotott elképzelést, hanem ezzel szoros összefüggésben, a kijelentések komolyságát, szándékoltságát övező kérdőjelek miatt, elmosódik maga a „társadalmi” és az „irodalmi”, a nyilvános és a bizalmas, a közérthető és a titkosított szféra közötti különbség is.” (p. 120) Ezzel az állításával a szerző most már önmagát hozza helyzetbe, önmagával vétkezik, hiszen maga sem kerülheti meg a megkérdőjelezett referencialitást, ősnemzés révén fogan meg a szöveg ezután következő része.

Az ilyen magukban vett feszültségek a szöveg szétolvashatóságának újabb lehetőségeit biztosítják, melyek elsősorban a fejezetek strukturáltságában szóródtak szét. A -betű, -sztori, -ki olvas fejezetek szövegeinek ideológiai beágyazottságával, pozícióival, presszuppozícióival, azok hermeneutikus gesztusaival neki lehet menni a -betű, -szortír, - ki olvas fejezetek dekonstruktív gesztusainak, melyeket értelmezni lehet, a -betű, -szortír, -ki olvas fejezetek hermeneutikus... és így tovább. Az egyes fejezetek szövege interpretálható tehát a szövegegészben felhalmozott stratégiákkal, az így keletkező háromszor hármass mátrix pedig „felgerjed”, végtelen hatványra emelkedik. Mindez persze egy ilyen láncolat létrehozása esetén törli azokat az eldönthetőségeket, melyeket eddig állítottunk. A recenzió mint ellenfelbecslés nem ajánlhatja magát ellenelemzésként, illetve dekonstruktív interpretációként, az értékelésről pedig már korábban le kellett tennünk. Végezetül azonban kénytelenek vagyunk megszabadulni a klasszifikálástól is. A felsorolt közhelyek, a szerzők csoportosítása: a recenzens munkájának *érdemi* része válik értelmetlenné, a szövegről nem írható imterető (ahogy parafrázis sem), erről a szándékunkról ezennel le is mondunk. Semmiképp sem mondhatunk le azonban magának a recenziónak a megírásáról, hiszen ez méltán tartott és most okkal követeli jogos jussát.

Papírborítás 1994

Esemény, hogy új könyvtábor, táborkönyv született; ami pedig ezen periodika „társadalmi” és „irodalmi”, „nyilvános” és „bizalmas”, „közérthető” és „titkosított” szféráját illeti: csak tudománytörténeti szempontból volt előbb a tyúk, mint a tojás, mondják, a gyerek tiszta apja (mint két tojás, úgy, vagyis az utód(?) inkább csak magára), mindenesetre Mór(i)c(ka) a szünidőt (ó, ió, ció, dekonstrukció!!!*) már nem csak a Tatánál töltheti.

Hegyi Pál

* E felkiáltás Bocsor Péter kizárólagos tulajdona.